Universal Declaration of Human Rights - Akan (Akuapem)

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the UDHR in Unicode project, http://www.unicode.org/udhr.

AMANSAN MPAEMUKA A EFA ONIPA BIARA KYEFA HO

NHYENMU

Esiane se nidi ne biakoye ne hokwan a adesamma abusua no wo no ne ahofadi, atentrenee ne asomdwoe a ewo wiase no nhyease,

Esiane se obu a wommu ne animtiaa a wode bu onipa biara Kyefa no akowie atirimodenne ahorow mu no apusuw wiase no ahonim, ne ohwe a yehwe kwan se wiase bi reba a adesamma benya ahofadi wo okasa ne gyidi ho, na woabo dawuru se osuro ne ohia jo ahofadi ne omanfo botae,

Esiane se nea ebeye na əmanfo remfa atuatew kwan so se nea etwa to de atu atiriməden ne nhyeso agu, nti, ese se yede mmara sodi bə onipa biara kyefa ho ban,

Esiane se eho hia se yebema ayənkofa abeda aman horow ntam,

Esiane se nnipa a wowo Amanaman Nkabom no Mmara no mu no agye se wogye onipa biara kyefa tom, na wogye tom se onipa desani biara nya ne kyefa, nidi ne osom a wosom bo; afei wogye mmarima ne mmea Kyefa tom, na wobo mmoden se wobema omanfo atu mpon wo asetena pa mu wo ahofadi bebree mu,

Esiane se Kuw Mma ahye bo se wone Amanaman Nkabom mo beye biako de ama aman nyinaa anya obu ama onipa biara kyefa ne ahofadi ahorow no

Esiane se Kyefa ne ahofadi ahorow ho hia sen biara na ama bəhye yi aba mu koraa nti,

Ende, Afei,

Kuw Kese No

Pae mu ka

Amansan Mpaemuka a ɛfa Onipa Biara Kyɛfa ho no

Se mmədenbə gyinapen ma nkurəfə ne aman nyinaa, a yen botae ne se nnipa nkorenkore ne aman nyinaa bekae saa Mpaemuka yi bere nyinaa, na wənam əkyerekyere ne nhomasua so akyere obu ama saa kyefa ne ahofadi ahorow yi, na wəde nkakrankakra ama nnipa a wəwə wən a wəwə amannəne ate ase, agye atom, adi so pepeepe wə nnipa a wəwə Kuw Mma no ankasa man mu, ne əmanfo a wətete wən nsasesin mu.

Ahvede 1

Waawo adesamma nyinaa se nnipa a wawa ahofadi. Wan nyinaa wa nidi ne kyefa koro. Wawa adwene ne ahonim, na ese se wobu wan ho wan ho se anuanom.

Ahyɛde 2

Ese se obiara nya kyefa ne ahofadi ahorow a waaka ho asem wa Mpaemuka yi mu no a nnipa animhwe anaa nyiyim nni mu, te se ebia abusua a ofi mu, ahosu, se aye abea anaa abarima, se aka kasa bi anaa awa kuw bi mu, se awa ahode, se wawoo no akwan bi so no mfa ho koraa. Bio, wərenye nyiyim biara esiane obi amanyə anaa əman anaa asase a obi fi so no nti. Emfa ho hwee se əman no de ne ho anaase ebata əman foforo bi ho, anaa nso enni n; ankasa ho so, anaase Əman foforo bi na edi wən so.

Ahyede 3

Obiara wo nkwa, ahofadi ne ne nipaban ho ahobanbo.

Ahvede 4

Wəremfa obiara nkə nkoasom anaa nkoaye mu. Wəabara nkoasom ne nkoatə ne nea etete saa nyinaa.

Ahvede 5

Ense se wode aninyanne, atirimoden, ne nea emfata se wode ye nnipa anaa ayayade biara twe obiara aso.

Ahyɛde 6

Mmara mu no, onipa biara wo ho kwan se wogye no tom se onipa.

Ahyɛde 7

Nnipa nyinaa ye pe wo mmara anim, na ese se wonam mmara so bo obiara ho ban a nyiyim biara nni mu. Obiara wo banbo koro no ara a esiw nyiyim a esee Mpaemuka kwan no kyefa no bi.

Ahyɛde 8

Obiara wə nea ne man asennii mmara ahyehye ato hə a wəye de pata nea obi afom no no hokwan anaa kyefa.

Ahyede 9

Wərenkyere obi, mfa no nto afiase anaa wərempam no mfi ne man mu əkwa are kwa.

Ahyede 10

Obiara wə hokwan se asennifo a wonni obiara afa a wənye nyiyim di n'asem wə peteem senea wəye onipa biara, de kyere ne kyefa ne n'asede ahorow wə mmarato bi a wəde tia no ho.

Ahyɛde 11

- 1. Asem a obi di na odi mu fə ma wətwe n'aso no wəremfa nto onipa biara so gye se wənam mmara so adi onii no asem wə n'akyigyinafo anim abu no fə ansa.
- 2. Se obi ye bəne bi na akyiri yi wohu se anka ese se wətwe n'aso, nanso bere a onii yo yee saa bəne no, na ne man anaa ne man ne aman foforo bi mməə mu nyee mmara bi a etia bəne no a, ende ense se wətwe ədebəneyefo no aso. Saa ara nso na wəreemfa asotwe a emu ye duru mma bəne bi nsen nea ewə hə bere a wəyee saa bəne no.

Ahyɛde 12

Wəremfa nea mmara nnim biara so nhiahia obiara ho wə ne kokoamsem, n'abusua, ne fi ne ne mfefo ntam asem bi ho. Saa ara na wərentiatia ne nidi ne n'anuonyam so. Obiara wə banbəde yi kyefa a mmara taa akyi.

Ahvede 13

1. Obiara wə kyefa anaa hokwan se okyinkyin anaa ətena baabiara wə nea ne man ahye ano kəka.

2. Obiara wo ne kyefa anaa hokwan se ofi oman biara mu, a n'ankasa de ka ho, na osan ko ne man mu bio.

Ahyede 14

- 1. Obiara wə kyefa anaa hokwan se esiane amanyesem ho ətaa bi nti əkə əman foforo bi mu kəpe guankəbea.
- 2. Saa Kyefa anaa hokwan yi yera bere a guanko no nnyina amanyesem mu amanenya anaa Amanaman Nkabom gyinae so.

Ahyɛde 15

- 1. Obiara wə kyefa anaa hokwan se əye əmanba wə baabiara.
- 2. Wəremfa biribi a ɛnnam mmara so nsiw obiara manbayɛ ho kwan. Sɛ obi pɛ sɛ ɔsakra ne manbayɛ fi baabiara nso a, wərensiw no kwan.

Ahyɛde 16

- 1. Se mmarima anaa mmea bi du won mpanyin afe so, na won abusua, won man anaa won asore mu nhyehyee nsiw won mu ni kwan a, ende wowo kyefa anaa hokwan se woware kyekye abusua. Won nyinaa wo aware mu kyefa pe wo won aware ne won awaregu berem.
- 2. Okunu ne əyere nko ara na ɛsɛ sɛ wəpene so ka wən aware bom sɛ awarefo.
- 3. Okunu ne oyere ne mma abusuabo no ne kuwye abose fekuw biara mu, ese se fekuw anaa oman no bo saa abusuakuw yi ho ban.

Ahyede 17

- 1. Obiara wə ho kwan se əno nko ara pe ahonyade anaase əne afoforò pe bi.
- 2. Wəremfa nea eenyina mmara so nnye obi ahonyade mfi ne nsam.

Ahyɛde 18

Obiara wo adwenem nsusuwii, ahonim ne nyamesom biara a ope ho kyefa anaa eho kwan. Saa kyefa anaa hokwan yi ma obi de ne ho se obesakra ne nyamesom anaa ne gyidi, ema obiara de ne ho se ohwehwe ankorankoro anaa ododow nyamesom, anaa one afoforo bom som wo peteem anaa kokoam, nam so yi ne nyamesom anaa gyidi adi wo kyerekyere, nneyee ne osom mu.

Ahyɛde 19

Obiara wo ne kyefa anaa hokwan se oka n'adwene ne nsusuwii. Saa kyefa yi ma obiara kura ne nsusuwii mu a obiara nnye no asabawmu. Owo hokwan se ohwehwe anaa otie adesuade ne nsusuwii biara, na ono nso nam okwan biara so ma afoforo te a aman ahye nsiw eyi ho kwan.

Ahyɛde 20

- 1. Obiara wə hokwan sɛ əkə asomdwoe nhyiam ase anaa ədəm fekuw biara.
- 2. Ense se wohye obiara se onkodom fekuw bi.

Ahyɛde 21

1. Obiara wo hokwan se onya kyefa wo ne man mu Aban mu, se eye tee anaa enam ananmusifo so.

- 2. Obiara wə kyɛfa koro wə ne man nu əsom adwuma ho.
- 3. Əmanfo no pe na ebeye Aban no nnyinaso. Wənam abatow a wənam so paw nnipa a eye kokoam ədodow adeye a wəahyehye ne bere ato hə so na ebeda əpe yi adi.

Ahyɛde 22

Onipa biara, se bye fekuw muni yi, wo ne kyefa wo akyigyina a oman no anaa oman no ne aman afoforo abom apere anya no ho senea oman no nhyehyee ne sikasem te. Onipa biara wo sikasem, omanbaye ne amammere ho kyefa a eho hia ma ne nidi ne ne nipasu.

Ahyɛde 23

- 1. Obiara wo adwumaye ho kyefa, ode ne ho se opaw adwuma a ope se oye, owo adwumaye mu nhyehyee pa ne emu banbo no ho kyefa.
- 2. Obiara wə adwumaye ne eso akatua a wəde ma no ho kyefa a nyiyim biara nni mu.
- 3. Obiara a bye adwuma no wo ne kyefa a ese se onya wo akatua a efata a ebema one n'abusuafo anya atenaye a efata onipa nidi ho. Se ehia nso a, ese wode fekuwbo mu akyigyina ka ho.
- 4. Eye obiara kyefa se əhye adwumayefo fekuw ase anase nso ədəm bi, na ənam so bə ne yiyedi ho ban.

Ahyede 24

Obiara wo ohome ne bonnodi bere ho kyefa. Nnonhwerew a woahyehye se wode ye adwuma a emmoro so ne adwuma mu akwamma bere a wotua odwumayeni no ka nso ka ho.

Ahyede 25

- 1. Obiara wo ne kyɛfa anaa hokwan sɛ ɔne n'abusuafo nya asetena yi mu yiyedi a ɛma ɔne n'abusuafo nya ahoɔden ne asetena pa. Aduan, adurade, afi, ayaresa ne fekuw mu ɔsom adwuma nso ka ho. Saa ara nso na ɛyɛ obiara kyɛfa sɛ onya akyigyina a wɔde ma obi a onni adwuma bi yɛ anaa ɔyare anaa odi kuna anaa wabɔ akora anaa aberewa anaa asetena mu ahyiakwa mma n'ani nwie gye wɔ asetena mu ho.
- 2. Ese se wode ohwe pa hwe obaatan ne oba biara. Emfa ho hwee se mmofra bi ye awarefo mma anaa mpenafo mma. Ese se won nyinaa nya won kyefa wo asetena mu banbo ho.

Ahyede 26

- 1. Obiara wo ho kwan se osua ade. Anye yiye koraa no, ese se obiara nya sukuuko anaa adesua kwa wo ne mmofraase wo nneema nketenkete bi ho. Ese se wode ohye to ho ma obiara nya mmofraase adesua. Mfiridwuma ho adesua ne dwumadi ahorow no sua anaa sukuupon mu adesua ho de, obiara benya ne kyefa senea n'adwene ne ne mmodenbo kyere.
- 2. Ese se adesua nyinaa botae ye nea ehwehwe nkoso ma onipadua ne obu mu denhye ma adesamma kyefa a efa nnipa ahofadi horow no ho. Eyi bema ntease, denye ne ayonkofa aba aman, mmusua anaa asore horow nyinaa ntam. Ebehye Amanaman Nkabom no den ama asomdwoe aba wiase.
- 3. Awofo wo kyefa anaa hokwan a eso se wobepaw nhomasua ko a wope ama won mma.

Ahyɛde 27

1. Obiara wə ne kyefa anaa hokwan se əde ne ho fra kwasafo amammere mu. Əwə ne kyefa anaa hokwan wə mfaso a efi nyansasua ne abədemuhwehwe mu ba no mu.

2. Obiara wə nnepa a efi abədemuhwehwe, nhomasua anaa nsaanodwuma adeye bi a əde ne nsusuwii ama aba no mu kyefa.

Ahyɛde 28

Obiara wo ho kwan se onya fekuw anaa amanaman nhyehyee a ekura kyefa ne ahofadi horow a woabobo din wo Mpaemuka yi mu no mu.

Ahyede 29

- 1. Obiara wo ne kwasafo asede a eno mu na se oye a, onam so ma onyin a ne nipadua nyin no wie peye.
- 2. Ansa na obiara benya ne kyefa ne ahofadi no, gye se əno nso aye nea mmara hwehwe wə ne ho se əye ma afoforo ma wən nso nya wən kyefa ne ahofadi. ese se onii no bə əbra pa, na əkyere obu ma guasodeyə ne ədodow amammu mu viyedi.
- 3. Ense se saa kyefa anaa ho kwan ahorow yi ye nea ene Amanaman Nkabom no atitimpow ne gyinapen bo abira.

Ahyede 30

Ense se onipa biara kyere nsem a ewo Mpaemuka yi mu no ase se eye ade bi a ema Əman, fekuw anaa onipa bi kyefa anaa tumi, nam so see kyefa ne ahofadi horow a woabobo din wo nhoma yi mu no.